

DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE

WPROWADZENIE DO EPOKI

DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE		
<p>Źródła, wzory, inspiracje</p> <ul style="list-style-type: none"> nawiązania do poprzednich epok dość wybiórcze i niekonsekwentne – dotyczyły głównie antyku i renesansu futuryzm, dadaizm, abstrakcjonizm nurty awangardowe całkowicie zrywały z tradycją <p>Słowa klucze miasto, tłum, wolność, abstrakcja, maszyna, technika, cywilizacja, sztuka, artysta, kobieta, skandal, psychika, deformacja, bunt, agresja, anarchia, odrzucenie autorytetów, wyobrażenia, fantazja, skojarzenia, automatyzm</p>	<p>▪ Europa i Polska: 1918–1939</p> <p>CEZURY WEWNĘTRZNE POLSKIEGO DWUDZIESTOLECIA MIĘDZYWOJENNEGO</p> <ul style="list-style-type: none"> „dziesięciolecie jasne” (1918–1928) – optymistyczne, kiedy przeważa radość z odzyskanej niepodległości i nadzieja na zbudowanie lepszej przyszłości „dziesięciolecie ciemne” (1929–1939) – pesymistyczne, gdy pojawiły się nastroje katastroficzne i narastała krytyka zmian dokonujących się w kraju 	<p>Nazwa epoki Odnosi się do wydarzeń historycznych i pełni wyłącznie funkcję porządkującą. Wyrazistymi cezurami są tutaj dwie wojny światowe</p> <p>Dom na osiedlu Weissenhof w Stuttgarcie, zrealizowany przez Le Corbusiera w 1927 r.</p>
<p>Centra kulturalne</p> <ul style="list-style-type: none"> Anglia: Londyn Francja: Paryż Stany Zjednoczone: Nowy Jork Rosja Polska: Warszawa, Kraków, Lwów, Wilno, Poznań, Zakopane <p>PRASA</p> <p>W wolnej Polsce niezwykle dynamicznie rozwijało się czasopiśmiennictwo. Jednorazowy nakład</p>	<p>Światopogląd</p> <ul style="list-style-type: none"> komunizm i faszyzm psychoanaliza psychologia indywidualna psychologia głębi behawioryzm <p>Ugrupowania artystyczne</p> <ul style="list-style-type: none"> Skamander Awangarda Krakowska 	<p>Historia</p> <ul style="list-style-type: none"> komunizm koniec I wojny światowej niepodległość Polski zamach majowy wielki kryzys faszyzm początek II wojny światowej

<p>wszystkich wydawanych czasopism osiągnął w 1936 r. 8 milionów egzemplarzy. W latach 20. i 30. bardzo dużą rolę odgrywała prasa literacko-kulturalna. Wokół czasopism skupiały się najczęściej grupy artystyczne („Skamander”, „Zwrotnica”, „Żagary”), na ich łamach publikowano manifesty, tam też toczyły się polemiki programowe.</p> <p>Najpopularniejszym periodykiem o tematyce kulturalnej był tygodnik „Wiadomości Literackie” – pismo niezależnie myślącej, liberalnej inteligencji, w którym często publikowali skamandrycy, ciętą publicystykę uprawiał Tadeusz Boy-Żeleński, debiutował Bruno Schulz.</p> <p>Z „Wiadomościami Literackimi” konkurował tygodnik literacko-społeczny „Pion”, subsydiowany przez władze. Współpracowali z nim tacy wybitni pisarze, jak: Zofia Nałkowska, Stanisław Ignacy Witkiewicz, Witold Gombrowicz, Czesław Miłosz, Józef Czechowicz. Czasopismo starało się zapewnić czytelnikom wszechstronną informację o nowościach literackich i nowych zjawiskach w kulturze.</p>	<p>▪ Druga Awangarda</p> <p>SENTENCJE, ŻŁOTE MYŚLI</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ „Ojczyzna moja wolna, wolna ... / Więc zrzucam z ramion płaszcz Konrada” – Antoni Słonimski ▪ „A wiosną – niechaj wiosnę, nie Polskę zobaczę” – Jan Lechoń ▪ „Zielono mam w głowie i fiołki w niej kwitną” – Kazimierz Wierzyński ▪ „Jest się takim [...], jak miejsce, w którym się jest” – Zofia Nałkowska ▪ „Wszystko jak sen wariata śniony nieprzytomnie” – Konstanty Ildefons Gałczyński ▪ „Ach, stworzyć formę własną! Przerzucić się na zewnątrz! Wyrazić się! Niech kształt mój rodzi się ze mnie, niech nie będzie zrobiony mi!” – Witold Gombrowicz ▪ „Nie ma ucieczki przed gębą, jak tylko w inną gębę” – Witold Gombrowicz ▪ „Jakie to szczęście, że krew jest czerwona!” – Julian Tuwim ▪ „Różnij karabinem w bruk ulicy! / Twoja jest krew, a ich jest nafta” – Julian Tuwim ▪ „W strasznych mieszkaniach / Strasznie mieszkają strasni mieszczanie” – Julian Tuwim 	<p>KALENDARIUM EPOKI</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Polska</th> <th>Europa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1918 powstanie niepodległego państwa polskiego, Józef Piłsudski Naczelnikiem Państwa</td> <td>1918 kapitulacja Niemiec, zakończenie I wojny światowej</td> </tr> <tr> <td>1920 wojna polsko-bolszewicka, bitwa warszawska</td> <td>1924 śmierć Włodzimierza Lenina, Józef Stalin u władzy</td> </tr> <tr> <td>1924 Literacka Nagroda Nobla dla Władysława Stanisława Reymonta</td> <td>1929 początek wielkiego kryzysu</td> </tr> <tr> <td>1926 przewrót majowy</td> <td>1933 Hitler kanclerzem Niemiec</td> </tr> <tr> <td>1939 1 września – agresja Niemiec na Polskę</td> <td>1939 pakt Ribbentrop-Mołotow</td> </tr> <tr> <td>17 września – agresja Związku Radzieckiego na Polskę</td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <p>Nauka i technika</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ pierwszy film dźwiękowy ▪ pierwszy lot przez Atlantyk ▪ wynalezienie telewizji ▪ odkrycie penicyliny ▪ rozszczepienie jądra atomowego 	Polska	Europa	1918 powstanie niepodległego państwa polskiego, Józef Piłsudski Naczelnikiem Państwa	1918 kapitulacja Niemiec, zakończenie I wojny światowej	1920 wojna polsko-bolszewicka, bitwa warszawska	1924 śmierć Włodzimierza Lenina, Józef Stalin u władzy	1924 Literacka Nagroda Nobla dla Władysława Stanisława Reymonta	1929 początek wielkiego kryzysu	1926 przewrót majowy	1933 Hitler kanclerzem Niemiec	1939 1 września – agresja Niemiec na Polskę	1939 pakt Ribbentrop-Mołotow	17 września – agresja Związku Radzieckiego na Polskę	
Polska	Europa															
1918 powstanie niepodległego państwa polskiego, Józef Piłsudski Naczelnikiem Państwa	1918 kapitulacja Niemiec, zakończenie I wojny światowej															
1920 wojna polsko-bolszewicka, bitwa warszawska	1924 śmierć Włodzimierza Lenina, Józef Stalin u władzy															
1924 Literacka Nagroda Nobla dla Władysława Stanisława Reymonta	1929 początek wielkiego kryzysu															
1926 przewrót majowy	1933 Hitler kanclerzem Niemiec															
1939 1 września – agresja Niemiec na Polskę	1939 pakt Ribbentrop-Mołotow															
17 września – agresja Związku Radzieckiego na Polskę																
<p>Gatunki literackie</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ rozwój powieści ▪ nowe gatunki: obrazek, felieton, reportaż <p>Style / kierunki</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ kubizm ▪ futuryzm 	<p>Wybitni twórcy i ich dzieła</p> <p>Literatura obca</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ James Joyce, Ulisses ▪ Marcel Proust, W poszukiwaniu straconego czasu ▪ Michaił Bułhakow, Mistrz i Małgorzata ▪ Thomas Mann, Józef i jego bracia, Czarodziejska góra 	<p>Ważne motywy</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ miasto, tłum, rozwój cywilizacji ▪ codzienność ▪ poszukiwanie prawdy o człowieku ▪ ludowość, wieś ▪ miłość, pożądanie ▪ artysta i sztuka ▪ wojna, rewolucja 														

<ul style="list-style-type: none"> ▪ fowizm ▪ ekspresjonizm ▪ dadaizm ▪ nadrealizm (surrealizm) ▪ neoklasycyzm ▪ konstruktywizm ▪ art deco <p>Ważne pojęcia psychoanaliza behawioryzm antymimetyzm awangarda ekspresjonizm futuryzm surrealizm abstrakcjonizm strumień świadomości katastrofizm groteska karykatura</p>	<p>Literatura polska</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Stefan Żeromski, Przedwiośnie ▪ Stanisław Ignacy Witkiewicz (Witkacy), Pożegnanie jesieni, Nienasycenie, W małym dworku, Szewcy ▪ Bruno Schulz, Sklepy cynamonowe, Sanatorium pod Klepsydrą ▪ Bolesław Leśmian, Napój cienisty, Dziejba leśna ▪ Witold Gombrowicz, Pamiętnik z okresu dojrzewania, Ferdydurke ▪ Zofia Nałkowska, Granica, Romans Teresy Hennert, Dom kobiet 	
--	---	--

ŚWIATOPOGLĄD

GLÓWNE IDEE EPOKI

- Wstrząs, jakim była I wojna światowa, uświadomił Europejczykom złudność wiary w niezakłócony postęp ludzkości, tak gloryfikowany w epokach oświecenia i pozytywizmu. Pod względem moralności i odpowiedzialności człowiek nie postąpił naprzód. Przeciwnie, głoszone dotąd powszechnie zasady współżycia społecznego okazały się fikcją. Wojna przyniosła poczucie destabilizacji, rozpadu obowiązujących od pokoleń norm i konwencji. Również wcześniejsze odkrycia naukowe, przede wszystkim teoria względności Alberta Einsteina, przyczyniły się do zburzenia newtonowskiej wizji świata, który rządzi się niezmiennymi prawami.
- W tej sytuacji zaczęto szukać nowych wartości i nowych sposobów na rozwiązanie starych problemów ludzkości. Ponieważ ich źródłem był sam człowiek, coraz częściej zastanawiano się nad procesami zachodzącymi w jego umyśle. W dwudziestoleciu międzywojennym nastąpił szybki rozwój psychologii i psychiatrii. Badania i odkrycia w obu tych dziedzinach miały większy wpływ na rozwój literatury i sztuki niż dokonania na polu filozofii.
- Pragnienie nowego ładu ułatwiło też rozwój dwóch najbardziej zbrodniczych systemów totalitarnych: komunizmu i faszyzmu, które w omawianym okresie doprowadziły, przede wszystkim w Niemczech i ZSRR, do prześladowania niezależnie myślących artystów i stworzenia skrajnie ideologicznej sztuki, służącej politycznej propagandzie.

PSYCHOLOGIA

Sigmund Freud (1856–1939)	<p>Austriacki psychiatra, neurolog, twórca psychoanalizy. W psychice człowieka wyróżnił trzy sfery:</p> <ul style="list-style-type: none">▪ id (ono, to) – podświadomość, sfera pierwotnych instynktów i nieświadomych popędów,▪ ego (ja, jaźń) – świadomość indywidualna ukształtowana przez doświadczenia w relacji: ja – świat zewnętrzny,▪ superego (nad-ja, nadjaźń) – autorytet etyczny, normy postępowania określone przez kulturę i zakodowane w psychice poczucie konieczności ich przestrzegania. <p>Freud doszedł do wniosku, że motorem działań człowieka są w znacznej mierze przeżycia / pragnienia tkwiące w podświadomości (id), kontrolowane rozumowo (ego) i tłumione przez normy moralne (superego), np. tłumiony przez kulturę popęd seksualny. W konsekwencji kultura, skłaniająca ludzi do tłumienia popędów, okazuje się źródłem cierpień</p>
Carl Gustav Jung (1875–1961)	<p>Szwajcarski filozof i psychiatra, twórca psychologii głębi. Wprowadził do psychologii pojęcie podświadomości zbiorowej, która jest swoistym rezerwuarem skumulowanych doświadczeń wielu pokoleń. Tworzą ją zakodowane w strukturach mózgu pierwotne wzorce reakcji na otaczający nas świat. Te wzorce nazwał archetypami. Ujawniają się one w postaci symboli, jakie możemy znaleźć np. w mitach, baśniach, legendach. Jung zauważył, że te same motywy występują w różnych kulturach, np. Stary Mędrzec uosabiający mądrość i doświadczenie życiowe, Wielka Matka – dawczyni życia, karmicielka, ale też mścicielka</p>
John Watson (1878–1958)	<p>Amerykański psycholog, twórca behawioryzmu. Twierdził, że zjawiska psychiczne są swoistymi, ubocznymi efektami działania mózgu, których nie da się skutecznie badać metodami naukowymi, gdyż są one niedostępne obserwacji. Psychologia musi się zatem oprzeć na mierzalnych, jasno zdefiniowanych eksperymentach, w których ludzi poddaje się działaniu określonych bodźców i obserwuje ich reakcje na te bodźce. Behawioryzm był próbą zastosowania metod badawczych znanych z nauk przyrodniczych do poznania ludzkiej psychiki</p>

SZTUKA DWUDZIESTOLECIA MIĘDZYWOJENNEGO

CECHY SZTUKI DWUDZIESTOLECIA

- Kontynuacja nurtów i tendencji występujących już wcześniej (**realizm**, **naturalizm**, **symbolizm**, **ekspresjonizm**, **neoklasycyzm**).
- Powstawanie nowych ugrupowań artystycznych o charakterze awangardowym, których członkowie chcieli dokonać w sztuce rewolucyjnych zmian.
- Antymimetyzm – malarstwo czy rzeźba nie musiały już naśladować rzeczywistości. Lepiej robiła to fotografia posługująca się coraz doskonalszymi technikami. Tradycyjnym sztukom urosła też konkurencja w postaci kina i telewizji.
- Zacieranie się dotychczasowego podziału na kulturę elitarną i plebejską – narodziny **kultury masowej**, która niosła unifikację, schematyzację, standaryzację i komercjalizację przekazywanych treści kosztem ich jakości. Rozwój powszechnie dostępnej oświaty powodował jednak wyraźny wzrost liczby świadomych odbiorców dóbr kultury.

REALIZMMetoda twórcza polegająca na takim konstruowaniu świata przedstawionego w dziele sztuki, by odzwierciedlał (naśladował) on rzeczywistość znaną z bezpośredniej obserwacji, z doświadczenia. 2. Kierunek artystyczny w literaturze i sztukach plastycznych zapoczątkowany w połowie XIX w. Zakładał, że przedmiotem naśladowania i opisu powinien być świat współczesny autorowi i czytelnikowi, a dzieło ma być sprawozdaniem z ludzkich doświadczeń i zachowań.

INTERDYSCYPLINARNOŚĆ

Przekraczanie granic jednej dyscypliny. Metoda badawcza polegająca na analizie tekstu kultury z perspektywy różnych dyscyplin naukowych, różnorodnych punktów widzenia; opozycja do specjalizacji.

STRUMIEŃ ŚWIADOMOŚCI

Technika narracji (jedna z odmian monologu wewnętrznego). Odzwierciedla swobodny przepływ myśli i uczuć narratora, które nie są w żaden sposób uporządkowane, a kompletowane za zasadzie ciągu skojarzeń.

SYMULTANIZM

Zestawienie w jednej kompozycji kilku rozgrywających się w innym czasie i w innym miejscu scen. Może być zastosowany w malarstwie (ukazanie obok siebie scen tak, jakby rozgrywały się jednocześnie) lub w teatrze (występował m.in. w średniowiecznych misteriach), a współcześnie – także w filmie.

<u>Ekspresjonizm</u>	Kontynuacja kierunku, który znakomicie realizował się w filmie. Nurt ten rozwinął się w Niemczech w pierwszej połowie lat 20. XX w. Zapoczątkował go Robert Wiene głośnym filmem Gabinet doktora Caligari
Futuryzm (łac.futurus‘p rzyszły’)	Kierunek zapoczątkował we Włoszech Filippo Tommaso Marinetti, ogłaszając w 1909 r. Manifest futuryzmu. Postulował całkowite zerwanie z tradycją kulturową (aż do zniszczenia bibliotek i muzeów) oraz sławienie najnowszych osiągnięć cywilizacji. Futuryści gloryfikowali wojnę, „jedyną higienę świata”, bunt, agresję i tłum. Dzieło sztuki miało być według nich przedmiotem jednorazowego użytku, po kilku dniach nadawało się jedynie do kosza. Odrzucali wszelkie reguły, nawet gramatykę i ortografię (Umberto Boccioni, Wadim Szerszeniewicz, Władimir Majakowski, Jerzy Jankowski, Bruno Jasiński, Anatol Stern)

<p>Dadaizm (od słowa dada, którego znaczenie jest niejasne)</p>	<p>Ruch dadaistyczny zrodził się w Szwajcarii w 1916 r. Dadaści nie tylko odrzucali tradycję, lecz także kwestionowali w sztuce wszelką logikę. Twórcy tego kierunku atakowali wszystkie autorytety, instytucje, ideologie. Byli anarchistami sztuki. Propagowali totalną wolność tworzenia. Twierdzili, że poemat może powstać ze słów wyciętych z gazety bezładnie wysypanych na stół. Dziełem sztuki mógł być według nich każdy przedmiot (Francis Picabia, Jean Cocteau, Guillaume Apollinaire, Louis Aragon, Marcel Duchamp)</p>
<p>Surrealizm(nadrealizm)</p>	<p>W 1924 r. Francuz André Breton opublikował Manifest nadrealizmu. Postulował w nim wyzwolenie wyobraźni z krępujących ją więzów racjonalizmu i realizmu oraz uwolnienie w twórczym umyśle tłumionej energii psychicznej. Jedną z dróg do tego miało być pisanie automatyczne, czyli zapisywanie swobodnie płynących myśli i marzeń. Twórcy nowego kierunku w sztuce cenili nieograniczone niczym fantazjowanie i niekontrolowany strumień skojarzeń. Odrzucali zasady prawdopodobieństwa i przyczynowości. Ich dzieła często rządziły się logiką snów i halucynacji (Salvador Dalí, Max Ernst, Marcel Duchamp)</p>
<p>Kubizm (od łac.cubus ‘sześcian’)</p>	<p>Kierunek w malarstwie i rzeźbie zainicjowany we Francji ok. 1906 r. przez Pabla Picassa i Georges’a Braque’a. Kubiści odrzucili perspektywę i głębię przestrzenną, rzeczywistość przedstawiali w zgeometryzowanych formach, wydobywali struktury przedstawianego obiektu, ukazując go naraz z kilku punktów widzenia i w różnym oświetleniu. W późniejszej fazie rozwoju kubizm stał się bardziej dekoracyjny – wykorzystywał technikę kolażu, polegającą na naklejaniu na płótno fragmentów różnorodnych</p>

materiałów: tkanin, tektury, metalu, skóry itp. (Henri Matisse, André Derain, Raoul Dufy)
d

Abstrakcjonizm

Kierunek, który pojawił się w malarstwie w latach 20. XX w. Charakteryzuje się rezygnacją z wszelkich przedstawień, mających bezpośrednie odniesienie do form lub przedmiotów rzeczywistych. Abstrakcyjniści przedstawiają na obrazach bądź formy geometryczne, bądź nieregularne linie i plamy barwne (Wassily Kandinsky, Kazimierz Malewicz, Piet Mondrian)

LITERATURA DWUDZIESTOLECIA MIĘDZYWOJENNEGO

Marek Włodarski, Ulica, 1924

ROLA TWÓRCY I TWÓRCZOŚCI

Dwudziestolecie jest epoką, w której nie ma jednoznacznie wskazanych wzorców osobowych. Brak też zdecydowanie dominujących motywów czy tematów. Artysta ma działać przez zaskoczenie, prowokować, wywoływać skandale.

MANIFESTY, DZIEŁA PROGRAMOWE

W niepodległej Polsce Antoni Słonimski w wierszu *Czarna wiosna* napisał: „**Ojczyzna moja wolna, wolna ... / Więc zrzucam z ramion płaszcz Konrada**”, a Kazimierz Wierzyński w liryku *Zielono mam w głowie* deklarował, że „fiołki w niej kwitną”. Jan Lechoń w wierszu *Herostrates* pisał: „**A wiosną – niechaj wiosnę, nie Polskę zobaczą**”.

Te manifesty pierwszego od ponad stu lat pokolenia żyjącego w wolnej Polsce szybko straciły aktualność, gdyż rzeczywistość okazała się trudna. Po okresie euforii pojawiły się dzieła rozliczające Polaków z odzyskanej niepodległości, potem utwory katastroficzne (Józef Czechowicz, Czesław Miłosz, Witkacy) – zapowiadające nowy kataklizm.

TEORIE I UGRUPOWANIA ARTYSTYCZNE W POLSCE

Skamander

Grupa poetów, która uformowała się ok. 1919 r. wokół miesięcznika poetyckiego „Pro Arte et Studio” i kawiarni „Pod Picadorem”. Jej trzon stanowili: Jan Lechoń, Julian Tuwim, Jarosław Iwaszkiewicz, Antoni Słonimski i Kazimierz Wierzyński.

*JAN LECHOŃ, JULJAN TUWIM, KAZIMIERZ WIERZYŃSKI,
JAROSŁAW IWASZKIEWICZ, ANTONI SŁONIMSKI
zdjęcie specjalne Karola Pęcherskiego*

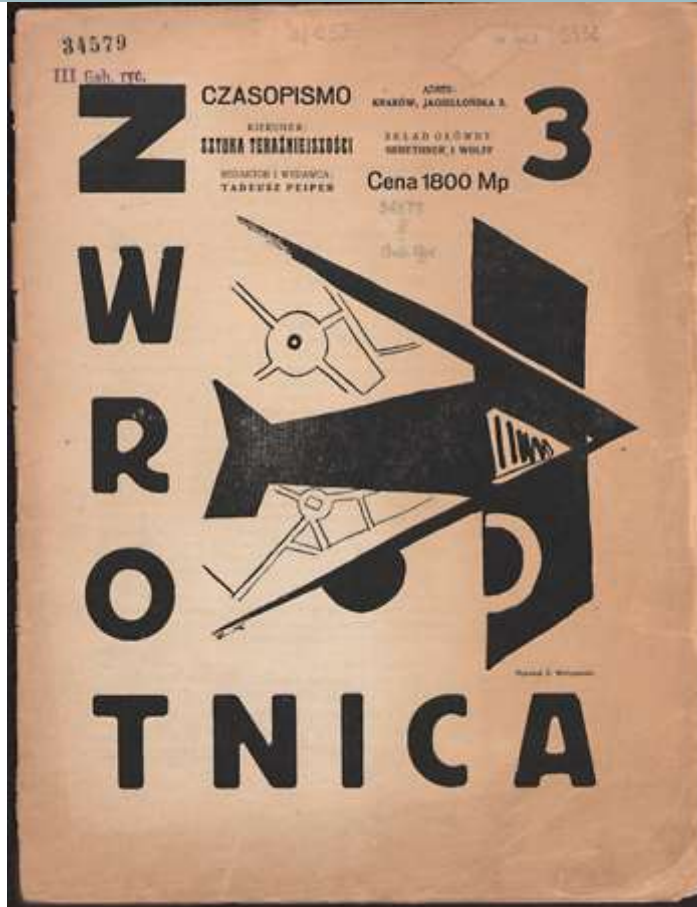
- wyrażanie przeświadczenia, że rolą poety jest obecność w życiu codziennym czytelników.

„Naturalnym środowiskiem” skamandrytów była kawiarnia. W „Ziemiańskiej” mieli stolik na pięterku, przy którym częściej niż wiersze pisywali anegdoty i skecze. Tam też publicznie czytali swoje utwory. Z grupą były związane [Maria Pawlikowska-Jasnorzewska](#) i [Kazimiera Hłakowiczówna](#)

Na przełomie 1919 i 1920 r. grupa założyła miesięcznik „Skamander”. Nazwa grupy, zaczerpnięta z dramatu Stanisława Wyspiańskiego *Akropolis*, pochodzi od rzeki opływającej Troję. W okresie odwrotu od tradycji skamandryci nawiązywali do antyku, renesansu (Jan Kochanowski), romantyzmu (Adam Mickiewicz, Cyprian Norwid). Ich mistrzem był „poeta czterech pokoleń” – Leopold Staff. Skamandryci nie odżegnywali się od tradycji, choć traktowali ją wybiórczo. Odrzucali wzniosły, przepoetyzowany styl liryki młodopolskiej, sięgając po zwroty z języka potocznego. Glorifikowali uroki codzienności, opisywali przeżycia szarego człowieka. Wprowadzili do poezji żywiołowy humor. W dobie publikacji licznych manifestów grupa deklarowała „programową bezprogramowość”. Jej członkowie oferowali różnorodność tematów, form i stylów. Cechy wspólne twórczości skamandrytów:

- tradycyjne formy wiersza
- wykorzystywanie języka potocznego,
- operowanie groteską, parodią, ironią,
- wprowadzenie jako bohatera lirycznego prostego człowieka,

Awangarda
Krakowska

Grupa poetów skupionych wokół czasopisma „Zwrotnica”, założonego w 1923 r. w Krakowie przez Tadeusza Peipera zwanego „papieżem awangardy”. Tworzyli ją Julian Przyboś, Jan Brzękowski, Jalu Kurek, Adam Ważyk. Podstawowym założeniem awangardystów był prezentyzm – skupienie się na terażniejszości. Zakres tematyczny określała triada 3 x M: miasto, masa, maszyna. Twórcy awangardy odrzucali dotychczasową poezję opartą na uczuciu i natchnieniu. Uważali, że pisanie wierszy powinno być procesem czysto intelektualnym, a głównym środkiem wyrazu – spiętrzona, wielowymiarowa metafora

Teoria Czystej
Formy
(rozszerzenie)

Autorem teorii Czystej Formy w teatrze był dramaturg, prozaik, malarz, krytyk, jeden z najoryginalniejszych artystów dwudziestolecia – Stanisław Ignacy Witkiewicz (Witkacy). Proponował on, aby spektakl teatralny był konstrukcją dowolnych elementów: barw, kształtów, dźwięków, słów, działań całkowicie uniezależnionych od codziennej logiki i życiowego prawdopodobieństwa. Oznacza to zerwanie z wszelkimi tradycyjnymi konwenansami teatralnymi, pojęciem sceniczności, akcji i prawdopodobieństwa psychologicznego. Sam Witkacy określił taki spektakl jako „mózg wariata na scenie”

ŻAGARY

KATASTROFIZM - filoz., lit. orientacja historiozoficzno-moralistyczna przyjmująca nieuchronną i bliską zagładę współczesnego świata, zwłaszcza wartości ukształtowanych w kręgu kultury europejskiej; katastrofizm znalazł wyraz gł. w historiozofii O. Spenglera, pracach J. Ortegi y Gasseta, A. Toynbee'ego, ponadto w literaturze (S.I. Witkiewicz).

ŻAGARY – grupa poetycka w obrębie tzw. drugiej awangardy, działająca w Wilnie w latach 1931 – 1934; skupiona wokół pism “Żagary” i “Piony”. Należeli do niej Tadeusz Bujnicki, Czesław Miłosz, Aleksander Rymkiewicz, Jerzy Zagórski, Stefan Jędrychowski i Jerzy

Putrament. Ich twórczość była jednym z najbardziej znamienitych świadectw katastrofizmu. Józef Czechowicz do grupy nie należał, ale można go uznać za prekursora polskich katastrofistów.

NAJWYBITNIEJSI TWÓRCY I ICH DZIEŁA

LITERATURA OBCA

Kraj	Autor	Przykładowe dzieła
Anglia	Thomas Stearns Eliot	Ziemia jałowa (poemat), Zabójstwo w katedrze (dramat)
	Aldous Leonard Huxley	Nowy wspaniały świat (powieść)
Irlandia	James Joyce	Ulisses (powieść)
Francja	Marcel Proust	W poszukiwaniu straconego czasu (cykl powieściowy)
Niemcy	Thomas Mann	Józef i jego bracia, Czarodziejska góra (powieści)
	Bertold Brecht	Matka Courage, Opera za trzy grosze (dramaty)
Austria	Franz Kafka	Proces (powieść), Kolonia karna (opowiadanie)
Rosja	Michaił Bułhakow	Mistrz i Małgorzata (powieść)
	Władimir Majakowski	Obłok w spodniach, Dobrze (poematy)
	Siergiej Jesienin	Pugaczow (poemat), Moskwa karczemna (tom wierszy)

LITERATURA POLSKA

Kraj	Przykładowe dzieła
Stefan Żeromski	Przedwiośnie (powieść)
Bolesław Leśmian	Napój cienisty, Dziejba leśna (tomy wierszy)
Leopold Staff	Ucho igielne, Wysokie drzewa, Barwa miodu (tomy wierszy)
Stanisław Ignacy Witkiewicz (Witkacy)	Nowe formy w malarstwie i wynikające stąd nieporozumienia, Wstęp do teorii Czystej Formy w teatrze (szkice), Pożegnanie jesieni, Nienasycenie (powieści), W małym dworku, Jan Maciej Karol Wścieklica, Szewcy (dramaty)
Maria Dąbrowska	Noce i dnie (powieść)
Bruno Schulz	Sklepy cynamonowe , Sanatorium pod Klepsydrą (opowiadania)
Julian Tuwim	Czyhanie na Boga, Sokrates tańczący, Rzecz czarnoleska, Treść gorejąca (tomy wierszy), Bal w operze (poemat)
Jarosław Iwaszkiewicz	Oktostychy, Lato (tomy wierszy), Brzezina, Panny z Wilka (opowiadania), Lato w Nohant (dramat), Sława i chwała (powieść)
Maria Kuncewiczowa	Dwa księżycy (opowiadania), Cudzoziemka (powieść), Dni powszednie państwa Kowalskich (pierwsza polska powieść radiowa)
Władysław Broniewski	Dymy nad miastem, Krzyk ostateczny (tomy wierszy)
Jan Lechoń	Karmazynowy poemat, Srebrne i czarne (tomy wierszy)

Julian Przyboś	Śruby, Oburącz, W głąb las, Równanie serca (tomy wierszy)
Józef Czechowicz	dzień jak codzień, ballada z tamtej strony, nic więcej (tomy wierszy)
Witold Gombrowicz	Pamiętnik z okresu dojrzewanania, Ferdynand (powieści), Iwona, księżniczka Burgunda (dramat)
Konstanty Ildefons Gałczyński	Zima z wypisów szkolnych, Skumbrie w tomacie (wiersze)
Zofia Nałkowska	Granica , Romans Teresy Hennert (powieści), Dom kobiet (dramat)

GATUNKI LITERACKIE

Epika	Liryka	Dramat
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dominują różne odmiany powieści, np. historyczna, społeczno-obyczajowa, fantastyczna, psychologiczna, radiowa ▪ Inne popularne gatunki: opowiadanie, nowela, felieton 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Z jednej strony odchodzi się od tradycyjnych form wiersza, z drugiej zaś powraca np. do elegii, sonetów, anakreontyków 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Utwory dramatyczne powstające w tym okresie charakteryzują się synkretyzmem gatunkowym ▪ Popularność zyskuje słuchowisko radiowe

CO NAM ZOSTAŁO Z DWUDZIESTOLECIA MIĘDZYWOJENNEGO

- Po wojnie dorobek dwudziestolecia był w Polsce traktowany wybiórczo. Władze PRL-u wymazały z powszechnej pamięci niektóre nazwiska, np. utwory Witolda Gombrowicza publikowano dopiero po 1956 r., Witkacego – gdy zyskał popularność na Zachodzie, Czesława Miłosza – gdy otrzymał Nagrodę Nobla. Wtajemniczeni mogli poznać czołowych twórców dwudziestolecia w publikacjach paryskiej „[Kultury](#)”.
- Ostatnio wraca moda na dwudziestolecie w architekturze i sztuce użytkowej. Wystawa Wyprawa w 20-lecie (2008) w warszawskim Muzeum Narodowym przybliżyła sztukę tego okresu. W cenie są np. rzeźby Xawerego Dunikowskiego, obrazy Witkacego, Tamary Łempickiej.
- W Łodzi jest ławeczka Juliana Tuwima, w domach twórców działają muzea: Kuncewiczów (w Kazimierzu Dolnym willa Pod Wiewiórką), Anny i Jarosława Iwaszkiewiczów (w Stawisku koło Warszawy), Nałkowskich (w Wołominie).
- Wielu piosenkarzy śpiewa utwory skomponowane do tekstów poetów z dwudziestolecia, np. Juliana Tuwima (Marek Grechuta), Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej (Ewa Demarczyk), Jarosława Iwaszkiewicza (Czesław Niemen), Władysława Broniewskiego (Świetliki, Muniek Staszczuk).
- W słownictwie i nazewnictwie też wiele przykładów pochodzi z tego okresu, np. dziesiąta muza (kino), radość z odzyskanego śmietnika, szklane domy, strumień świadomości, sytuacja kafkowska.
- Najczęściej do dwudziestolecia międzywojennego nawiązywali filmowcy:
 - Proces, reż. Orson Welles, 1962
 - Zmierzch bogów, reż. Luchino Visconti, 1970
 - Brzezina, reż. Andrzej Wajda, 1970
 - Kabaret, reż. Bob Fosse, 1972
 - Zakłęte rewiry, reż. Janusz Majewski, 1975
 - Sanatorium pod Klepsydrą, reż. Wojciech Jerzy Has, 1973
 - Noce i dnie, reż. Jerzy Antczak, 1975

- Jajo węża, reż. Ingmar Bergman, 1976
- Granica, reż. Jan Rybkowski, 1978
- Panny z Wilka, reż. Andrzej Wajda, 1979
- Kariera Nikodema Dyzmy, reż. Jan Rybkowski, Marek Nowicki, 1980
- Lata dwudzieste..., lata trzydzieste..., reż. Janusz Rzeszewski, 1983
- Dwa księżyce, reż. Andrzej Barański, 1993
- Mefisto, reż. István Szabó, 1980
- Cudzoziemka, reż. Ryszard Ber, 1986
- Bal, reż. Ettore Scola, 1983
- Cinema Paradiso, reż. Giuseppe Tornatore, 1989
- Ferdydurke, reż. Jerzy Skolimowski, 1992
- Spaleni słońcem, reż. Nikita S. Michałkow, 1994
- Przedwiośnie, reż. Filip Bajon, 2001

•
Kadry z filmu Noce i dnie w reżyserii Jerzego Antczaka, 1975